

Категорія справи № 766/740/17: Цивільні справи (до 01.01.2019); Позовне провадження; Спори, що виникають із договорів; Спори, що виникають із договорів позики, кредиту, банківського вкладу.

Надіслано судом: не визначено. Зареєстровано: 08.05.2019. Оприлюднено: 08.05.2019.

Дата набрання законної сили: 10.04.2019

Номер судового провадження: 14-664цс18

Верховний
Суд

ПОСТАНОВА

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

10 квітня 2019 року

м. Київ

Справа № 766/740/17-ц

Провадження № 14-664цс18

Велика Палата Верховного Суду у складі:

судді-доповідача СитнікО.М.,

суддів: Антонюк Н. О., Бакуліної С. В., Британчука В. В., Гудими Д. А., Данішевської В. І., Золотнікова О. С., Кібенко О. Р., Князєва В. С., Лобойка Л. М., Лященко Н. П., Прокопенка О. Б., Рогач Л. І., Саприкіної І. В., Ткачука О. С., Уркевича В. Ю., Яновської О. Г.,

учасники справи:

заявник - ОСОБА_3,

заінтересовані особи: головний державний виконавець відділу примусового виконання рішень Департаменту державної виконавчої служби Міністерства юстиції України (далі - ВПВР Департаменту ДВС МЮ України), Публічне акціонерне товариство «Дельта Банк» (далі - ПАТ «Дельта Банк»),

розглянула в порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу Департаменту ДВС МЮ України

на ухвалу Херсонського міського суду Херсонської області від 21 лютого 2017 року в складі судді Дорошинської В. Е. та ухвалу Апеляційного суду Херсонської області від 04 травня 2017 року в складі колегії суддів Ігнатенко П. Я., Воронцової Л. П., Полікарпової О. М.

у справі за скаргою ОСОБА_3 на постанову головного державного виконавця ВПВР Департаменту ДВС МЮ України про стягнення виконавчого збору, заінтересована особа - ПАТ «Дельта Банк», та

УСТАНОВИЛА:

Короткий зміст вимог скарги

У січні 2017 року ОСОБА_3 звернулася до суду зі скаргою, у якій зазначала, що рішенням Комсомольського районного суду м. Херсона від 29 травня 2014 року у справі № 667/2484/14-ц на рахунок погашення заборгованості за кредитним договором від 20 червня 2007 року № 04.1/26/07-КЛТ у розмірі 76 154 809,78 грн звернуто стягнення на квартиру АДРЕСА_1, що належить на праві власності ОСОБА_3, на користь ПАТ «Дельта Банк» шляхом проведення прилюдних торгів, встановивши початкову ціну продажу на рівні, не нижчому за звичайні ціни на цей вид майна, на підставі оцінки, проведеної суб'єктом оціночної діяльності під час здійснення виконавчого провадження.

28 липня 2014 року постановою головного державного виконавця ВПВР Департаменту ДВС МЮ України відкрито виконавче провадження за № 44178415 з виконання виконавчого листа № 667/2484/14-ц, виданого 07 липня 2014 року Комсомольським районним судом м. Херсона.

28 жовтня 2016 року постановою головного державного виконавця ВПВР Департаменту ДВС МЮ України стягнуто з ОСОБА_3 виконавчий збір у розмірі 7 615 480,97 грн.

Після отримання постанови від 28 жовтня 2016 року про стягнення виконавчого збору 15 листопада 2016 року ОСОБА_3 звернулась із заявою до ВПВР Департаменту ДВС МЮ України про її скасування та прийняття нової постанови - про стягнення виконавчого збору у розмірі 1020,00 грн. Зазначену заяву ВПВР Департаменту ДВС МЮ України отримав 17 листопада 2016 року.

Оскільки відповіді на заяву ОСОБА_3 не отримала, просила визнати незаконною та скасувати постанову головного державного виконавця ВПВР Департаменту ДВС МЮ України від 28 жовтня 2016 року № 44178415 про стягнення з ОСОБА_3 7 615 480,97 грн виконавчого збору та зобов'язати ВПВР Департаменту ДВС МЮ України прийняти постанову про стягнення з ОСОБА_3 1020,00 грн виконавчого збору.

Короткий зміст рішень судів першої та апеляційної інстанцій

Ухвалою Херсонського міського суду Херсонської області від 21 лютого 2017 року скаргу ОСОБА_3 задоволено частково. Визнано незаконною та скасовано постанову головного державного виконавця ВПВР Департаменту ДВС МЮ України від 28 жовтня 2016 року № 44178415 про стягнення з ОСОБА_3 7 615 480,97 грн виконавчого збору. У задоволенні іншої частини вимог відмовлено.

Ухвалу суду першої інстанції мотивовано тим, що ОСОБА_3 є учасницею виконавчого провадження з примусового виконання судового рішення, ухваленого в порядку Цивільного процесуального кодексу України (далі - ЦПК України), тому її скарга відповідно до частини другої статті 384 цього Кодексу у редакції, чинній на час постановлення ухвали, має розглядатися в порядку цивільного судочинства.

05 жовтня 2016 року набрав чинності Закон України від 02 червня 2016 року № 1404-VIII «Про виконавче провадження» (далі - Закон № 1404-VIII), а тому державний виконавець під час здійснення виконавчих дій, зокрема, проведення прилюдних торгів 17?19 жовтня 2016 року та при прийнятті постанови про стягнення виконавчого збору від 28 жовтня 2016 року, повинен був керуватися саме цим Законом у редакції, що діяла на той момент, та виконавчий збір мав становити 10 відсотків суми, що фактично стягнута, а отже, відновити порушене право заявниці слід шляхом скасування оскаржуваної постанови.

Ухвалою Апеляційного суду Херсонської області від 04 травня 2017 року апеляційну скаргу Департаменту ДВС МЮ України відхилено, ухвалу Херсонського міського суду Херсонської області від 21 лютого 2017 року залишено без змін.

Ухвалу апеляційного суду мотивовано тим, що суд першої інстанції правильно встановив порушення державним виконавцем вимог закону при визначенні розміру виконавчого збору. Колегія суддів відхилила доводи Департаменту ДВС МЮ України, що скарга підлягає розгляду в порядку адміністративного судочинства, оскільки ОСОБА_3 звернулася до суду із скаргою про визнання незаконною та скасування постанови про стягнення виконавчого збору в межах виконавчого провадження, відкритого на підставі виконавчого листа, виданого на виконання рішення Комсомольського районного суду м. Херсона, ухваленого в порядку цивільного судочинства, тому справа має розглядатися цим судом за правилами цивільного судочинства.

Короткий зміст наведених у касаційній скарзі вимог

У травні 2017 року Департамент ДВС МЮ України звернувся з касаційною скаргою на вказані судові рішення, які просив скасувати, посилаючись на порушення судами норм процесуального права.

Узагальнені доводи особи, яка подала касаційну скаргу

Касаційну скаргу мотивовано тим, що суди першої й апеляційної інстанцій помилково застосували до спірних правовідносин речення друге частини першої статті 28 Закону України від 21 квітня 1999 року № 606-XIV «Про виконавче провадження» (далі - Закон № 606-XIV), відповідно до якого у разі невиконання боржником у той самий строк рішення, за яким він зобов'язаний особисто вчинити певні дії або утриматися від їх вчинення, виконавчий збір стягується у розмірі шістдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з боржника - фізичної особи, та не врахували вимоги речення першого частини першої статті 28 Закону № 606-XIV, згідно з яким у разі невиконання боржником рішення майнового характеру у строк, встановлений частиною другою статті 25 цього Закону для самостійного його виконання, постановою державного виконавця з боржника стягується виконавчий збір у розмірі 10 відсотків суми, що підлягає стягненню чи поверненню, або вартості майна боржника, що підлягає передачі стягувачу за виконавчим документом.

Крім того, суди не врахували, що згідно з пунктом 6 постанови Пленуму Вищого адміністративного суду України від 13 грудня 2010 року №3 «Про практику застосування адміністративними судами законодавства у справах із приводу оскарження рішень, дій чи бездіяльності державної виконавчої служби» на справи з приводу оскарження постанов державного виконавця про стягнення виконавчого збору поширюється юрисдикція адміністративних судів незалежно від того, яким органом, у тому числі судом якої юрисдикції, вони видані.

Позиція інших учасників справи

У запереченнях на касаційну скаргу представник ОСОБА_3 - ОСОБА_5 просив касаційну скаргу відхилити, а рішення судів першої й апеляційної інстанцій залишити без змін.

Рух справи у суді касаційної інстанції

Ухвалою судді Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 20 липня 2017 року відкрито касаційне провадження у зазначеній справі.

15 грудня 2017 року розпочав роботу Верховний Суд і набрав чинності Закон України від 03 жовтня 2017 року № 2147-VIII «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів», яким ЦПК України викладено в новій редакції.

Згідно із частиною третьою статті 3 ЦПК України в редакції цього Закону провадження в цивільних справах здійснюється відповідно до законів, чинних на час вчинення окремих процесуальних дій, розгляду і вирішення справи.

У травні 2018 року справу передано до Верховного Суду.

Ухвалою Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 22 листопада 2018 року справу призначено до судового розгляду, а ухвалою від 12 грудня 2018 року справу передано на розгляд Великої Палати Верховного Суду з посиланням на частину шосту статті 403 ЦПК України, яка передбачає, що справа підлягає передачі на розгляд Великої Палати Верховного Суду в усіх випадках, коли учасник справи оскаржує судові рішення з підстав порушення правил предметної чи суб'єктної юрисдикції.

Ухвалою Великої Палати Верховного Суду від 14 січня 2019 року справу прийнято для продовження розгляду за правилами спрощеного позовного провадження без повідомлення учасників справи за наявними в ній матеріалами, у порядку письмового провадження.

Позиція Великої Палати Верховного Суду

Велика Палата Верховного Суду, заслухавши доповідь судді, перевіrivши наведені в касаційній скарзі та відзиві (запереченнях) доводи, матеріали справи, вважає, що касаційна скарга має бути задоволена.

Згідно з положеннями частини другої статті 389 ЦПК України підставою касаційного оскарження є неправильне застосування судом норм матеріального права чи порушення норм процесуального права.

Вирішуючи питання юрисдикційності цього спору, Велика Палата Верховного Суду керується такими міркуваннями.

У статті 124 Конституції України закріплено, що правосуддя в Україні здійснюють виключно суди. Юрисдикція судів поширюється на будь-який юридичний спір та будь-яке кримінальне обвинувачення. У передбачених законом випадках суди розглядають також інші справи.

За статтею 125 Конституції України судоустрій в Україні будується за принципами територіальності й спеціалізації та визначається законом.

За вимогами частини першої статті 18 Закону України від 02 червня 2016 року № 1402-VIII «Про судоустрій і статус суддів» суди спеціалізуються на розгляді цивільних, кримінальних, господарських, адміністративних справ, а також справ про адміністративні правопорушення.

Важливість визначення юрисдикції підтверджується як закріпленням у Конституції України принципу верховенства права, окремими елементами якого є законність, правова визначеність та доступ до правосуддя, так і прецедентною практикою Європейського суду з прав людини (далі - ЄСПЛ).

Критеріями розмежування судової юрисдикції, тобто передбаченими законом умовами, за яких певна справа підлягає розгляду за правилами того чи іншого виду судочинства, є суб'єктний склад правовідносин, предмет спору та характер спірних матеріальних правовідносин у їх сукупності. Крім того, таким критерієм може бути пряма вказівка в законі на вид судочинства, у якому розглядається визначена категорія справ.

Суди встановили, що рішенням Комсомольського районного суду м. Херсона від 29 травня 2014 року у справі № 667/2484/14-ц у рахунок погашення заборгованості перед ПАТ «Дельта Банк» за кредитним договором від 20 червня 2007 року № 04.1/26/07-КЛТ у розмірі 76 154 809,78 грн звернуто стягнення на квартиру АДРЕСА_1, що належить на праві власності ОСОБА_3, шляхом проведення прилюдних торгів, встановивши початкову ціну продажу на рівні, не нижчому за звичайні ціни на цей вид майна на підставі оцінки, проведеної суб'єктом оціночної діяльності під час здійснення виконавчого провадження.

28 липня 2014 року постановою головного державного виконавця ВПВР Департаменту ДВС МЮ України відкрито виконавче провадження за № 44178415 з виконання виконавчого листа № 667/2484/14-ц, виданого 07 липня 2014 року Комсомольським районним судом м. Херсона (а. с. 5, 6).

28 жовтня 2016 року постановою головного державного виконавця ВПВР Департаменту ДВС МЮ України стягнуто з ОСОБА_3 виконавчий збір у розмірі 7 615 480,97 грн на підставі статті 28 Закону № 606-XIV, оскільки у встановлений державним виконавцем строк боржником не надано документального підтвердження виконання рішення суду (а. с. 7, 8).

ОСОБА_3 вважала, що розрахунок розміру виконавчого збору проведено неправильно, оскаржила постанову головного державного виконавця ВПВР Департаменту ДВС МЮ України від 28 жовтня 2016 року про стягнення виконавчого збору, яку просила скасувати.

Відповідно до частини п'ятої статті 124 Конституції України судові рішення ухвалюються судами іменем України і є обов'язковими до виконання на всій території України. За пунктом 9 частини третьої статті 129 Конституції України до основних засад судочинства віднесено обов'язковість рішень суду.

Виконання судових рішень є складовою права на справедливий суд та однією з процесуальних гарантій доступу до суду, що передбачено статтею 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 04 листопада 1950 року (далі - Конвенція).

У рішенні від 20 липня 2006 року у справі «Сокуренько і Стригун проти України» (заяви № 29458/04 та № 29465/04, § 24) ЄСПЛ закріпив поняття «суд, встановлений законом», яке стосується не лише правової основи існування суду, але й дотримання ним норм, які регулюють його діяльність.

Фраза «встановленого законом» поширюється не лише на правову основу самого існування «суду», але й дотримання таким судом певних норм, які регулюють його діяльність. У справі «Занд проти Австрії» (заява № 7360/76) визначено, що термін «судом, встановленим законом» у пункті 1 статті 6 Конвенції передбачає «усю організаційну структуру судів, включно з (...) питаннями, що належать до юрисдикції певних категорій судів (...)».

05 жовтня 2016 року набрав чинності Закон № 1404-VIII та зміни до ЦПК України, внесені відповідно до цього Закону.

Тобто постанова від 28 жовтня 2016 року прийнята головним державним виконавцем після набрання чинності зазначеним Законом.

На спірні правовідносини поширюється саме Закон № 1404-VIII, згідно зі статтею 1 якого виконавче провадження як завершальна стадія судового провадження і примусове виконання судових рішень та рішень інших органів (посадових осіб) - це сукупність дій визначених у цьому Законі органів і осіб, що спрямовані на примусове виконання рішень і проводяться на підставах, у межах повноважень та у спосіб, що визначені Конституцією України, цим Законом, іншими законами та нормативно-правовими актами, прийнятими відповідно до цього Закону, а також рішеннями, які відповідно до цього Закону підлягають примусовому виконанню.

Відповідно до частин першої та другої статті 27 Закону № 1404-VIII виконавчий збір - це збір, що справляється на всій території України за примусове виконання рішень органами державної виконавчої служби. Виконавчий збір стягується з боржника до Державного бюджету України.

Виконавчий збір стягується державним виконавцем у розмірі 10 відсотків суми, що фактично стягнута, повернута, або вартості майна боржника, переданого стягувачу за виконавчим документом.

За змістом пункту 7 частини другої статті 17 Закону № 1404-VIII постанови державного виконавця про стягнення виконавчого збору, витрат на проведення виконавчих дій та накладення штрафу є виконавчими документами. Якщо виконавче провадження закінчено, а виконавчий збір, витрати на проведення виконавчих дій або штраф не стягнуто, відповідна постанова виділяється в окреме провадження і підлягає виконанню в загальному порядку.

Згідно із частиною другою статті 74 Закону № 1404-VIII рішення, дії чи бездіяльність виконавця та посадових осіб органів державної виконавчої служби щодо виконання рішень інших органів (посадових осіб), у тому числі постанов державного виконавця про стягнення виконавчого збору, постанов приватного виконавця про стягнення основної винагороди, витрат виконавчого провадження та штрафів, можуть бути оскаржені сторонами, іншими учасниками та особами до відповідного адміністративного суду в порядку, передбаченому законом.

Отже, імперативною нормою - частиною другою статті 74 Закону № 1404-VIII закріплено, що юрисдикція адміністративних судів поширюється на справи з приводу оскарження постанов державного виконавця про стягнення виконавчого збору, витрат, пов'язаних з організацією та проведенням виконавчих дій і накладенням штрафу, прийнятих у виконавчих провадженнях щодо примусового виконання усіх виконавчих документів, незалежно від того, яким органом, у тому числі судом якої юрисдикції, вони видані.

До юрисдикції адміністративних судів належать також справи про оскарження рішень, дій чи бездіяльності державної виконавчої служби, прийнятих (вчинених, допущених) під час примусового виконання постанов державного виконавця про стягнення виконавчого збору, витрат, пов'язаних з організацією та проведенням виконавчих дій і накладенням штрафу, як виконавчих документів в окремому виконавчому провадженні.

Аналогічні правові висновки викладені Великою Палатою Верховного Суду у постановах від 06 червня 2018 року у справі № 921/16/14-г/15 (провадження № 12-93гс18), у справі № 127/9870/16-ц (провадження № 14-166цс18) та від 28 листопада 2018 року у справі № 2-01575/11 (провадження № 14-425цс18).

Таким чином, суд першої інстанції, з яким погодився й апеляційний суд, зробив помилковий висновок, що скарга ОСОБА_3 на постанову державного виконавця підлягає розгляду в порядку цивільного судочинства і не належить до компетенції адміністративного суду.

Згідно з пунктом 5 частини першої статті 409 ЦПК України суд касаційної інстанції за результатами розгляду касаційної скарги має, зокрема, право скасувати судові рішення суду першої та апеляційної інстанцій у відповідній частині і закрити провадження у справі.

У частині першій статті 414 ЦПК України встановлено, що судові рішення, яким закінчено розгляд справи, підлягає скасуванню в касаційному порядку повністю або частково із закриттям провадження у справі або залишенням позову без розгляду у відповідній частині з підстав, передбачених статтями 255 і 257 цього Кодексу.

Відповідно до пункту 1 частини першої статті 255 ЦПК України суд закриває провадження у справі, якщо справа не підлягає розгляду в порядку цивільного судочинства.

Якщо провадження у справі закривається з підстав, визначених пунктом 1 частини першої статті 255 цього Кодексу, суд повинен повідомити заявникові, до юрисдикції якого суду віднесено розгляд таких справ (частина перша статті 256 ЦПК України).

З огляду на викладене обґрунтованими є наведені в касаційній скарзі Департаментом ДВС МЮ України доводи про порушення судами правил предметної юрисдикції, тому зазначена касаційна скарга підлягає задоволенню, оскаржувані судові рішення - скасуванню, а провадження у справі - закриттю на підставі пункту 1 частини першої статті 255, частини першої статті 414 ЦПК України.

На виконання вимог частини першої статті 256 ЦПК України Велика Палата Верховного Суду вважає за необхідне роз'яснити ОСОБА_3, що розгляд поданої скарги віднесено до юрисдикції адміністративного суду.

Відповідно до частини першої статті 141 ЦПК України судовий збір покладається на сторони пропорційно розміру задоволених позовних вимог.

Якщо інше не передбачено законом, у разі закриття провадження у справі судові витрати, понесені відповідачем, компенсуються за рахунок держави у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України (частина сьома статті 141 ЦПК України).

Сплатена сума судового збору повертається за клопотанням особи, яка його сплатила за ухвалою суду в разі закриття провадження у справі (крім випадків, якщо провадження у справі закрито у зв'язку з відмовою позивача від позову і така відмова визнана судом), у тому числі в апеляційній та касаційній інстанціях (пункт 5 частини першої статті 7 Закону України від 08 липня 2011 року № 3674-VI «Про судовий збір»).

Такого клопотання матеріали справи не містять.

Керуючись статтями 141, 255, 402, 409, 414-419 ЦПК України, Велика Палата Верховного Суду

ПОСТАНОВИЛА:

Касаційну скаргу Департаменту державної виконавчої служби Міністерства юстиції України задовольнити.

Ухвалу Херсонського міського суду Херсонської області від 21 лютого 2017 року та ухвалу Апеляційного суду Херсонської області від 04 травня 2017 року скасувати.

Провадження у справі за скаргою ОСОБА_3 на постанову головного державного виконавця відділу примусового виконання рішень Департаменту державної виконавчої служби Міністерства юстиції України про стягнення виконавчого збору, заінтересована особа - Публічне акціонерне товариство «Дельта Банк», - закрити.

Постанова набирає законної сили з моменту її прийняття, є остаточною та оскарженню не підлягає.

Суддя-доповідач О.М. Ситнік

Судді: Н. О. Антонюк Л.М. Любойко

С. В. Бакуліна Н.П. Лященко

В. В. Британчук О.Б. Прокопенко

Д. А. Гудима Л.І. Рогач

В. І. Данішевська І.В. Саприкіна

О. С. Золотніков О. С. Ткачук

О. Р. Кібенко В.Ю. Уркевич

